

ГОДИНА XII.

ПОЗОРИШТЕ.

БРОЈ I.

УРЕЂУЈЕ А. ХАЦИЋ.

Изази за време бављења позорнице дружине у Н. Саду свагда о дану сваке представе, иначе сваког месеца поједан пут на по табака. — Стоји за Нови Сад 40, а на страну 60 новч. месечно. —

СВЕТСАВСКА ПРОСЛАВА

У КРАЉЕВСКОМ СРПСКОМ НАРОДНОМ ПОЗОРИШТУ У БЕОГРАДУ.

Овогодишња светосавска прослава у краљевском народном позоришту била је у потпуном смислу права културна светковина, са којом се може подићи и завод, који је природно, и народ, у коме је овај лепи, међу свима Словенима јединствени културни годишњи дан пописао.

У леном низу светосавских свечаности, — може се с пуним правом назвати круна свечаности: *дечије представе*, које од неколико година овамо приређује управа нашег нар. позоришта на дан српског проsvетитеља св. Саве. Са оваковим дечијим бесмисленим представама не могу се подићи ни далеко културнији народи, и тек прошле године водили се у Паризу преговори између једног позоришта и париске општине, да се приређују подобне представе за децу. Мисао позоришних представа за децу, у колико је сама по себи лепа и поетична, у толико је значајнија и узвишенија на свечани годишњи дан народне проsvете, који је код нас оличен у лепом, патриотском спомену св. Саве. Та само видити онај неброј научне анђелске дечице, којих беше дупком пуно позориште, и продрећи у њихову душу, стонити се с њиховим мислима и осећајима — колико је ту појезије, колико милонте и дражи! За то баш не можемо да се начудимо, што наши књижевници и песници непрегну, — нарочито то имамо права захтевати од наших старијих књижевника и песника, — те да напишу што више народних приказа за ове дечије представе. То треба да потиче из саме љубави према нашој деци — нашој будућој узданици! У нашим народним причама и песмама имамо *неисцрпно врело мислине, браћинске и сестринске љубави*, имамо дивних примера *побратимства и љубави према народу и отаџбини*. Ви честити и уважени ментори и старине, ви прваци наше појезије и васкреле књижевности, дејте, загрејте се детињском љубављу ваших — унука и унукања, нека ваша мудрост и уважења достојне седине украсе вечито најлепши адиђар у низу наших

светосавских свечаности — дечије представе у народном позоришту!

Ове године била је *дечија представа* уочи св. Саве, и то пре подне у 10. сата. Као што рекосмо, позориште дупком пуно, — главица до главице оних нестаних анђелака, који беху пуни нестрпљења, да својим умилним гласићима запоју: „Ускликнимо с љубављу светицељу Сави!“

Свечаност се отпочела са певањем *краљевске народне химне*, коју је на позорници отпевао цео певачки збор нашег позоришта. После химне била је представа лепе пале за децу „*Стара и нова школа*“, у којој су дечица могла да виде какво је страшило била школа за негдашње ђаке, а каква је благодат данашња школа, или боље рећи настава у шкој!

За тим се представљала згодна слика: „*Милош у Лапчицима*“, написана по познатој лепој и патриотској народној песми. У самој представи желели бисмо други пут да видимо мало више *шоулине* и брзине. Оно местимично запињане пада у очи као да се нешто игром ради, што мислимо да није хотимична грешка, већ више као неки немар, узимање с лаче стране. Овакве представе ваља да су прожмане са истинском, неспичко-уметничком љубављу, а не са обичним обзиром, је ли у гледалишту „критична“ или „некритична“ публика.

Као четврта тачка била је додана програму: *Диошгоза св. Сави*. У византијској дворани, с преда, с једне и с друге стране, показао се народ са децом, а у прочељу стајао је, у пуном архијерејском орнаменту, Св. Сава, благосиљајући. Чим се завеса дигла, мала публика у партеру устаде и са својим учитељима запоји: „Ускликнимо с љубављу светицељу Сави.“ Када је „публика отпојала“, — запоја поново „народ“ на позорници уз пратићу позоришног оркестра. Био је то диван приказ — да човеку натера сузе на очи и осмејак на лице, и то у једно и исто време.

Ах, у том моменту сам зајелео да ухватим за рамена цео тај бездушни западни „културни“ свет, који нас у својој надутости назива „варварским источњацима“, па да их у овом величанственом тренутку доведем овде и продрусам: „Гледајте ви, самозвани носиоци културе, какви смо ми „варвари“!“

Када се спустила завеса, „публика“ све некако не ће да излази — хтеда би да види још нешто више. Али на њихову вељу жалост свечана представа била је свршена, а они излазе, држећи и надајући из руку позоришну цедуљу, у коју гледаху са особитим поштовањем. Видео сам после децицу, која су ту цедуљу целог дана држала у рукама, и ваљда је педесет пута прочитала!

Истога дана, у 6 сата у вече, било је у позоришту *књижевно вече*, помина у лепом низу светосавских свечаности.

Као што је познато, управа народног позоришта била је прошле године расписала стечај за најбољу драму или трагедију из српског живота, или прошлости, и за најбољу шаљиву игру. За прво дело награда је одређена 1000 динара у златницима, за шаљиву игру 600 динара. Књижевно вече било је намењено извештају о резултату расписаног стечаја.

Још пре тога пронео се глас у кругу наших књижевника и љубитеља књижевности, да је једна од поднесених драма, по једногласном суду оцењивача, управо ремек-дело. И све је то нагађало: ко је писац? Људи, на које се сумњало, одбијаху то од себе најодлучније, — и сваки је с нестрпљењем очекивао оглашено књижевно вече.

Око шест сата, у очи св. Саве, била је некупиљена у народном позоришту лепа кита пријатеља књижевности. Управо нас пријатно дирнула појава, да у партеру видесмо већи број седишта заузета од наше омладине — ђака велике школе. Ово сматраемо за дужност да забележимо као пријатан знак: колико наша омладина мари за истински наш културни и просветни болитак. Част јој за то!

Али од свију ових појава, који показују општу интересованост за сваки фактички напредак на пољу наше просвете и књижевности, најзначајнија је, да је наша висока *Покровишелка* свега што је код нас лепо и узвишено, *Светла и Племениша Краљица* удостојила ово *прво светосавско књижевно вече* својом високом *иосшом*. Њено Величанство Краљица појавила се у дворској ложи, са вечитим пријатним осмејком на лицу, у пратњи дворске госпође Босиљке Ленијанке и дворске госпођице Стане Божићеве, која је била одевена у прекрасном народном сељачком оделу. Заиста ден и наследова-

ња достојан пример како се на српском народном краљевском двору уважава и држи све што је из народа и за народ!

Чим се *Њено Величанство* *ијавило*, завеса се диже и на лепо украшеној позорници видесмо цео позоришни певачки збор, који уз оркестар запева *српску краљевску народну химну*. Публика је стојећи саслушала целу химну.

Неска нам се дозволе две три речи о укусно намењеној позорници. У прочељу дворане стајала је биста блаженопоч. кнеза Михаила, а с једне и друге стране од њега слике Краља и Краљице. С десне стране, с преда, стајала је биста Вука Ст. Караџића са гулама, а на столу, који је на средини стајао, између две свеће видела се мала биста Бранка Радичевића.

Пошто се химна отпевала, спусти се завеса и по краткој почивци онет се диже. За столом, на средини позорнице, представи се позоришни одбор: управитељ позор. М. П. Шапчанин, драматург Милован Т. Глишић и одборници: Др. Вл. Ђорђевић, Ст. Поповић, Др. Ј. К. Лазаревић и Љ. Ковачевић (који је доцније дошао.) До Вукове бисте стајао је други сто, за којим је седео члан нар. позоришта Гавриловић, коме је било намењено, да чита поједине одломке из награђене драме.

Управитељ *М. П. Шапчанин* у лепој беседи обележи садашње стање наше књижевности у опште, а драматичне посебнице, и побуде, које су управу позоришта побудиле, да расписне оглашени стечај. Беседа *М. Шапчанина* била је достојанствена, која је приличила овом свечаном акту, и одликовала се са много изражених истина и напомена. Публика је на завршетку дала гласног израза одобравању.

За тим је драматург *М. Глишић* прочитао извештај одбора о поднесеним делима на расписани стечај. По том извештају, до одређеног рока, стигли су ови радови: „Хуманитас“ и „Певачко друштво“ — шаљиве игре, „Прибислав и Божена“, трагедија и „Немања“, драма. Позоришну игру „Девојачка клетва“ писац је новукао натраг, те није могла бити узета у разматрање, а исто тако још једна драма, која је стигла после рока за стечај.

По прочитаној одборској оцени шаљива је игра „Хуманитас“ испод сваке критике. Цела радња своди се на разговор: хоће ли се ићи код Пашоне на пиво или кеће. Друга шаљива игра: „Певачко друштво“ боља је, али ипак не може се препоручити за награду, јер је пуна невероватности и силом комичних ситуација. Али, са некојим изменама и поправкама, и у недостатку домаћих шаљивих игара, могла би се узети за представљање под обичним условима за представљање оригиналних комада на на-

ној позорници. Што се тиче драме „Прибислав и Божица“ она је више драматски еп него драма и пре би била згодна за оперу. Осим тога не одговара расписаном стечају, што није из српског живота и прошлости, већ из давне, управо легендарне прошлости полапских Словена. Истина да су ушлетени обичаји, који су слични нашим народним обичајима, али то баш показује, да је писац и сувише — појетизирао, јер није могуће, да би данашњи наши народни обичаји били баш тако слични обичајима давно изумрлих балтијских Словена. Из свију тих разлога дело се не може препоручити за награду.

Но са свим је другојаче са „Немањом.“ Писац је узео грађу из значајног доба уједињена раскомаданих српских државица у једну моћну државу. Драма је израђена у сваком погледу тако савршено, да се може с правом бржати као најбоља од свију досад написаних драмских производа у нашој књижевности. И њој се додељује прва (и у овој прилици, на жалост, једина) награда од 1000 динара у злату.

За оправдање оваковог сјајног суда био

је прочитан цео први чин и поједини одељци из другог и трећег чина.

Сви су с нестрпљењем очекивали, да се отвори запечаћено писмо и да се дозна за име тог сретног писца.

Али — о да грдног изненађења! Писмо се отвори и у њему писац, који се потписао са Н. Н., јавља „славној управи:“ да ће се сами јавити тек после прве представе самог дела на нашој позорници!

Позорници одбор згледао се као у чуду, а публика скоро није могла доћи к себи. Многи се чак и љутили на толику безобзирност.

Пошто је позорници одбор прогласио нове расписе награда, управитељ заблагодари публици на лепој посети, изразивши наду, да ће мо се овако лепо састати и до године у очи дана првог српског просветитеља св. Саве.

На то је позорници певачки збор отпевао српску краљ. народну химну, и публика се развије у живом разговору и чуђењу: Је ли могуће, да има тог српског књижевника, коме не би одмах требало — хиљаду динара у злату?!

М. В. П.

Л И С Т И Ћ И.

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ.

(Прослава 25-годишњице српског народног позоришта) одгођена је по одлуци управног одбора од 13. о. м. на други дан ускреса, и то нарочито с тога, што ће у то доба моћи на ту народну светковину доћи више света са стране, а осим тога и за позоришну дружину је удесније, да из Сентомаша оде у Ст. Бечеј, а оданде да дође у Нови Сад на прославу, па после прославе да иде у Суботицу. Тим се одговара и жељи Ст. Бечејаца, који би само у то доба могли примити наше позориште.

Програм за саму прославу измениће се у неколико, јер се пријавило певачко друштво „Гусле“ из В. Кикинде са жељом, да том приликом приреди концерт у корнст позоришту, а осим тога намерна је и новосадека позоришна дружина да суделује.

Понуда друштва „Гусле“ прихваћена је радо, само се за сад још не зна, да ли ће им се моћи једно цело вече уступити, пошто има изгледа, да ће се још које певачко друштво пријавити за суделовање, па како је трајање целе прославе одмерено само на једну недељу дана, то се можда не ће моћи једном друштву цело једно вече уступити.

У име управног одбора послан је леп венцац на самртнички одар пок. Марије Рајковићке-

Димитријевићке и изјављено је саучешће за губитком њезиним.

У тој истој седници примљен је за глумца у позоришну дружину Михаило Димитријевић, чим добије отпуст од позоришне управе у Загребу.

ЧИТУЈА.

† МАРИЈА РАЈКОВИЋКА-ДИМИТРИЈЕВИЋКА.

Дика и понос српског и хрватског позоришта, љубимица српског позоришног света Марија Рајковићка-Димитријевићка премину после дужег боловања 8. (20.) јануара о. г. у Загребу. Душу нам кидају црни јади кад се сетимо шта је у њој изгубила наша позоришна уметност, тешка туга свија нам се око срца, кад се сетимо, да је нестало за увек са наше позоришне оног нежног, умњатог лица са ведрим као небо плавим очима, које су тако мило, тако весело умеле гледати, да је нестало оне наивне кокетне главице, што је сјала у најлепшем добу живота свога, да не ћемо слушати више оног звучног гласа, који нас је умео или очарати као ромор бистрога врела, или нас је знао занети, казујући нам силним речима бујност усколебаних страсти! Покојница се родила 18. (30.) јануара 1859.

г. у Загребу. Родитељи јој Јосиф Дитмајер и Јулија и сада су живи у Загребу. Г. 1869. преселе се у Београд, где је покојница у својој 14. години први пут изашла на позорницу у улози виле Керистане у „Распикући“, од Рајмунда Г. 1874. врате јој се родитељи опет у Загреб, где се први пут појавила на позорници у шаљивој игри. Открила је срце своје.“ (У нас је превео тај комад Ј. Јовановић под насловом „Шумска ружа.“) У тој улози лепо је успела својим нежним, наивним, звучним гласом и дражесним кретањем праве најивке. У Загребу се упозна са Савом Рајковићем, српским уметником на гласу, који је узе за жену г. 1875. После године дана дође она с мужем својим заједно у нашу позорницу дружину. Ту је у почетку глумила наивне улоге, у којима је природном, неусиљеном игром, наивношћу у мимици, гласу и кретању, својом живахношћу и веселешћу, пријатном несташношћу, невиношћу и безазленошћу, детињском неспретношћу и неуменношћу очарала публику. За тим се посветила драми и и најпосле трагедији, која се на нашој позорници више негује него на загребачкој, где је француска конверзациона драма са свим претела маха. 5. децембра г. 1880. умре наш никад непрежањени глумац Сава Рајковић и остави својој удовици бригу, да се стара о њиховом најакром синчићу. Она је ту бригу савесно вршила, и та брига била је једна од главних побуда, што се г. 1884. вратила у своје родно место, у свој завичај. По повратку свом изашла је први пут на загребачку позорницу као Долорес у „Домовини“, од В. Сардуа, а последњи пут у „Пилетри“, од Мозентала. У тој тешкој улози, у лакој одељу, прозобла је на позорници, и то је био и један од узрока преране јој смрти. У Загребу није наишла у публици онолика одзива као по нашим местима. Узрок ће по свој прилици бити то, што није имала доста прилике, да се истакне у онаквим улогама, у којима је на мах освајала срца у наше публике. То јој је задавало много јада, те је често спадала тежња, да заузме свој некадањи положај на нашој позорници. Месеца октобра г. 1885. удаде се по други пут за даровитог глумца М. Димитријевића, који је за њом отишао био у Загреб. С њим је проводила дане сретно и задовољно. Обоје су живели само за глумачку уметност и тежили су, да се врате опет нашој позорници. Колико је покојница волела Србе и српску позорницу види се и отуда, што је и на самом часу самртном заклетла свога мужа, да се врати у свој народ, који ако и не може да награђује великим наградама своје уметнике, ал' их бар воле, поштује, цени и рад им признаје. Последње су јој речи биле: „Пиши г. Тони, па иди!“ Муж јој је испунио последњу жељу и враћа се у своје јато, али без ње, без љубимце и миленице нашег позоришног света, да нам повратком својим само увећа тугу за њеним губитком, који се неће моћи тако брзо накнадити!

Мила и драга успомена на њу и на њен глумачки рад живиће у срцима захвалне јој Србадије докле год устраје српског позоришта и српског позоришног света!

„Ах, уграби смрт те љута,
Усред славе твоје пута,
Усред жића цветна, млада,
Усред жића лених пада,
А глас при срце дира:
Ти већ сиваш савак мира!
Сиваш, дивна покојнице,
Рога свога миљенице,
Ал' у срца' сахрањена
Оста теби успомена!“

СИТНИЦЕ.

(Само један фењер) У Хини је обичај, да сваки лечник обеси пред својом кућом онолико фењера, колико је умрло његових пацијената.

Разболи се неки мандарин, па пошље момка, да му доведе оног лечника, пред чијом кућом виси најмање фењера. Слуга му, после дугог тражења, доведе једног, пред чијом је кућом виси само један фењер. Мандарин лепо почасти лечника, па ће га запитати: „Од кад ви практикујете као лечник?“ — „Од јуче,“ — одговори му овај.

(Преварила се.) „За име Бога, сестро“, — рећи ће нека госпођа својој пријатељици, — „шта је то с тобом! Нема ни два месеца како си се удала, па већ по свему изгледа да си несретна.“ — „Ах, слатка сестро“, — одговори млада жена кроз плач, — „теби ћу све казати! Ти си се удала за мајора, па си ето мајорина, прија Маца удаде се за канегана, па је канеганица. А ја, несретница, удадох се за удовца, мислећи да ћу бити удовица; па, ето, на зло своје, преварих се љуто!“

(Хајнов одговор.) Док се Хајне бавио у некој вароши немачкој, позивала га је грофица М. свако после по дне на село, на које је долазило и више женских, које је Хајне морао забављати. Но после кратког времена њему се то досади, а и би му криво, што га грофица позива увек после ручка, а никад на ручак, и он изостаде једнога дана. Одмах други дан пошље грофица послужитеља, који га као и увек позове опет на каву. Хајне му одговори: „Поздрављ госпођу грофицу, да ме извини, али ја нијем каву само онде, где ручам.“

Издаје управа српског народног позоришта.